

Курінний Є. В.
доктор юридичних, професор
(Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України)

УДК 343.35 : 35.08

СУСПІЛЬНІ ТА ПРАВОВІ ПОТРЕБИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Визначено системи ключових груп суспільних потреб протидії корупції. Розглянуто питання сутності корупційних явищ як різновиду соціальної аморальності, їх негативного впливу на розвиток українського суспільства і держави, варіанти форматів правових потреб у сфері боротьби з корупцією. Запропоновано власні оригінальні підходи вирішення важливих проблем теорії та практики протидії корупції в Україні.

Ключові слова: *суспільні потреби, державні інтереси, корупція, соціальна аморальність, об'єкт права, формати правових потреб протидії корупції, цивілізаційна матриця.*

Постановка проблеми. Впевнений поступ у правильному напрямку свого функціонування, а отже – і позитивна оцінка стану розвитку конкретної країни, має безпосередню залежність від повної та своєчасної реалізації ключових суспільних потреб – тих об'єктивно існуючих соціальних викликів, проблем та завдань, усвідомлення і бажання втілення яких формує відповідні групи (види) суспільних інтересів, що повинні складати основний зміст державної (владної) політики, а отже мати відповідну правову регламентацію.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання запобігання та протидії корупції досліджували у своїх працях такі фахівці, як: М. Бездольний, Р. Кулаковський, Е. Молдован, М. Мельник, І. Печенкін, О. Хмара та багато інших науковців. В той самий час окремої уваги потребують дослідження, присвячені основоположним засадам протидії цьому негативному явищу.

Метою статті є визначення суспільних та правових потреб протидії корупції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інтерес завжди виступає у ролі мотиваційної основи (первинного імпульсу), своєрідного постійного поводиря осмисленої соціальної поведінки будь-якого суб'єкта суспільних відносин. Владний суб'єкт, котрий є репрезентантом держави або органа місцевого самоврядування, у своїй професійній діяльності завжди має керуватися публічними інтересами (інтересами суспільного загалу) й у жодному разі не підмінювати зміст зазначених інтересів власними, приватними, корпоративно-клановими інтересами.

Такий бажаний та необхідний для суспільства і держави аскетизм повинен ґрунтуватися на домінуванні у змісті життєвого кредо певного публічно-

го службовця таких високих принципів, як мораль, культура, свідомість, відчуття відповідальності за доручену справу тощо. Крім того, своєрідною соціальною аурую для формування, підтримки та подальшого зміцнення перелічених чеснот мають бути такі стійкі показники «соціального клімату», як високий ступінь загальної культури і свідомості громадян та похідні від них категорії – правосвідомість та правова культура.

У разі коли у діяльності можновладця навіть самого незначного масштабу особистий, приватний інтерес постає на перший план, а формат об'єктивних публічних потреб та інтересів слугує своєрідною ширмою для приховування антисоціальної, протиправної поведінки, тоді у конструкції конкретної публічної адміністрації з'являються нехай ледь помітні, але проблемні збої. А коли для значної частини малої, середньої та вищої бюрократії підміна загальних інтересів приватними з формату поодиноких та виняткових випадків переходить на шлях буденності, домінування неписаних правил користолюбства та постійного пошуку власного зиску, суспільно-корисне функціонування державно-владної машини стає неможливим, руйнується довіра до неї з боку суспільства, головним гальмом розвитку якого вона стає.

Наразі, в умовах неприродно затягнутого періоду пострадянського існування України, можна знайти практичне підтвердження наведеної вище теоретичної схеми. Двічі – наприкінці 2004 року та майже десять років потому – український народ за допомогою протесту і непокори фактично оголошував вирок недовіри чинній соціально-економічній системі, системі корупції та казнокрадства, брехні та непотизму, несправедливості та безвідповідальності.

Як і десять років тому, ця українська збанкрутіла система і нині демонструє неймовірні ознаки «живучості», змінилися перші особи країни, парламенту, уряду, міністерств, державних адміністрацій тощо, однак соціальне життя змінюється малопомітно – як і рік тому, у країні не зникає вірус суспільної депресії – недовіри до влади та відчуття безвихіддя із зачарованого кола власної та загальної безперспективності. Існує реальна загроза повторення кола минулого десятирічного шляху, тільки за менш стислий часовий період та з іншими, більш радикальними протестними формами і непрогнозованими для держави наслідками.

Усвідомлення необхідності подолання корупції – головної «візитівки» чинної соціально-політичної системи України – неодноразово демонструвалось з боку перших осіб держави. Так, під час звернення 27 листопада 2014 р., у перший день роботи новообраного парламенту, президент України П. Порошенко зазначив, що ключовим внутрішнім викликом залишається корупція. В цьому контексті хотілося б назвати ще й бідність, однак зрозуміло, що першопричиною вкрай низького рівня життя переважної більшості українців є тотальна корумпованість державного апарату, сфери державних послуг, некомпетентність і неефективність державного управління. Меркантильна, так би мовити безідейна, корупція – куди сильніший внутрішній союзник нашого зовнішнього ворога, ніж його ідеологічно вмотивована «п'ята колона» [1].

У свою чергу, під час представлення Програми нового уряду 11 грудня

2014 р. Прем'єр-міністром України А. Яценюком були названі три ключових виклики для української держави. Перший – загроза незалежності, пов'язана в першу чергу і виключно з російською військовою агресією, другий – військові втрати економіки, третій – корупція [2].

Така увага проблемі корупції в Україні з боку її перших керівних осіб є цілком виправданою з огляду на ті невтішні та загрозові результати протидії їй, які демонструються нашою державою за останні роки. Так, згідно з рейтингом Transparency International 2012 р. Україна посідала за Індексом сприйняття корупції 144 місце разом з Бангладеш, Камеруном, ЦАР та Сирією. Для порівняння, на той час Росія посіла 133 місце, Білорусь – 123, США – 17, Австралія та Норвегія – 7, а перше місце поділили Данія, Фінляндія та Нова Зеландія. Слід зазначити, що у 2006 р. Україна за цим рейтингом посідала 99 місце [3]. За результатами нового Індeksu сприйняття корупції, у 2014 р. Україна так і не пододала межу «корупційної ганьби». Отримавши лише один додатковий бал, порівняно з 2013 р., Україна залишається в числі тотально корумпованих держав, 26 балів зі 100 можливих і 142 місце зі 175 позицій – такі показники України в щорічному Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) від Transparency International. Україна вчергове опинилась на одному щаблі з Угандою та Коморськими островами як одна з найбільш корумпованих країн світу [4].

На думку виконавчого директора українського представництва Transparency International О. Хмари, прийнявши певні закони, держава показала намір рухатися в бік реформ, але цього недостатньо. Антикоруційні закони, прийняті 14 жовтня 2014, заклали тільки основу, фундамент для змін. Якою ж буде справжня реформа – покажуть найближчі події, причому вже відразу в грудні. Новий уряд країни спільно з новим парламентом повинні попрацювати над бюджетом країни на 2015 рік. І чи знайдуться в ньому гроші на Антикоруційне бюро або електронну систему всіх декларацій чиновників – питання досі відкрите. Практичні кроки на виконання нових антикорупційних законів, як і прозорий підбір персоналу нових антикорупційних органів, покарання всіх причетних до корупційних схем, невтручання в роботу борців з корупцією – саме цього не вистачає Україні, щоб піднятися в рейтингах Індeksu сприйняття корупції [5].

Наведені дані та вкрай низькі темпи зменшення корупційного «рейтингу» України не сприяють виникненню оптимістичних настроїв у царині боротьби з корупцією.

На нашу думку, окрім ретельного вивчення різноманітних проявів корупції, фіксації її загрозових рівнів та наслідків, необхідно більшу увагу приділяти дослідженню соціальних причин цього небезпечного і аморального явища. Знаючи ключові детермінанти корупції, цілком можливо перейти від формату локальних до комплексних заходів протидії корупційним правопорушенням.

Корупцію слід розглядати не тільки як прояв негативної поведінки конкретного чиновника, а як частину аморальності певного суспільства і держави, рівень якої, у свою чергу, може коригуватися чистотою та потужністю

джерел моралі і права.

Мораль і право можна вважати головними й засадничими чинниками сучасних, визнаних переважною більшістю людства розвинутих цивілізаційних конструкцій. Саме ці дві соціальні чесноти лежать в основі таких ціннісних категорій, як правда та справедливість, честь і гідність, свобода та рівність людей.

Систематичне ігнорування окремою особою правил людяності та моралі призводить до її неминучої деградації та духовного самознищення. У разі ж якщо таке життєве кредо стає негласною нормою для значної частини соціуму, воно, подібно небезпечному вірусу, набуває свого поширення, спрямовуючи той чи інший народ на ірраціональний цивілізаційний шлях, що характеризується реальністю загрози подальшої суспільної деградації, знеціненням права як найвищого стандарту людської поведінки і, нарешті, занепадом ключових соціальних і політичних інститутів, зокрема й держави.

Як свідчить історія людства, наведеною стежкою апокаліптичності пройшов не один десяток країн та народів. Нехтування права і моралі, нівелювання у суспільній поведінці раціональності, самообмеженості та самоконтролю як з боку репрезентантів влади, так і звичайних людей є ознаками соціальної аморальності – складного, небезпечного, але все ж, за умов вчасного і правильного застосування відповідних комплексних заходів протидії, цілком виліковної суспільної недуги.

Ліки від соціальної аморальності, на перший погляд, доволі прості – це повернення до беззаперечних витоків людяності – моралі і права, однак з поступністю до цих чеснот можуть виникати значні проблеми, пов'язані з відсутністю суспільної волі, інертністю, схильністю пострадянської людини до патроналізму та консерватизму, якій набагато легше «підмазати» чи «віддячити» у тій чи іншій складній життєвій ситуації, ніж «піти на принцип» і фактично стати «білою вороною» в очах пересічної більшості.

Найпершою ознакою та найпоширенішою формою соціальної аморальності небезпідставно можна вважати корупцію, рівень якої віддзеркалює, поперше, стан організації та результати функціонування державного (владного) апарату, а звідси – потенціал його спроможності щодо вирішення нагальних суспільних проблем, по-друге – загальну мораль того чи іншого суспільства, правосвідомість та правову культуру переважної більшості його членів, що характеризується їх ставленням і сприйняттям корупції.

Подібний стан речей зайвий раз підтверджує актуальність порушеної проблеми соціальної аморальності в Україні.

Корупцією, казнокрадством, здирництвом, непотизмом, політичним фарисейством не обмежуються різноманітні форми та ознаки соціальної аморальності вагової частини вітчизняного чиновництва і політикуму усіх можливих рівнів. До недавнього часу намагалися не дуже відставати від владних представників у своїй більшості й звичайні представники українського соціуму, власною соціальною інертністю, конформізмом та безініціативністю фактично заохочуючи їх до різноманітних протиправних проявів.

З урахуванням усіх очевидних та маловідомих факторів можна припустити, що своєрідний надлам, бажання жити за совістю та гідністю, правдою та справедливістю з боку критичної маси українців відбувся на межі 2013 та 2014 років. Перед нашим народом постав черговий шанс вийти з зачарованого кола небезпечної соціальної аморальності.

Як свідчить вітчизняна практика суспільного життя «постмайданного» періоду 2014 року, незважаючи на остаточне підписання Україною 27 червня 2014 р. Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, значних змін щодо поновлення повноцінної дії права в українській державі не відбулося. Було, як завжди, багато відповідних заяв, гасел та декларацій про благі наміри, проте реальних результатів майже немає, та й віри в них стільки ж.

Характерним підтвердженням наведеної тези може слугувати наведена українською редакцією «Радіо Свобода» інформація, що українська влада зволікає зі створенням Національного антикорупційного бюро – відомства, яке має стати ключовим органом у розслідуванні злочинів високопосадовців. Про це заявляють народні депутати – члени парламентського комітету з питань запобігання і протидії корупції. Вони також звернули увагу на незадовільний стан із розслідуванням Генпрокуратурою злочинів попередньої влади. Аби змінити ситуацію, парламентарі готові апелювати не лише до своїх політичних соратників із парламентської більшості, але й до вулиці. Між тим окремі представники попередньої влади вважають, що зі створенням Антикорупційного бюро ситуація зі звинуваченнями на їхню адресу принципово не зміниться [6].

Функціонуюча нині політична система України фактично не спроможна до реальних перетворень та помітного звуження кола соціальної аморальності, перспектива «косметичних» заходів – не кращий варіант у теперішній українській ситуації. Необхідним є новий соціальний фундамент, проект надійної та монолітної конструкції під назвою «українська цивілізаційна матриця», у межах функціонування якої не тільки оновляться необхідні рівні моралі та права, але й утворяться умови до всебічної, повної та своєчасної позитивної правореалізації українськими громадянами, суспільством і державою на основі об'єктивно існуючих суспільних потреб.

За допомогою чинного інструментарію українського права не можливо розв'язати цю складну та архіважливу проблему, тому потрібні принципово нові та оригінальні підходи, одним з яких можна вважати запровадження таких нових категорій, як «об'єкт права» та «правові потреби», що співвідносяться між собою як форма і зміст.

Об'єкт права порівняно з предметом правового регулювання віддзеркалює інтелектуальну сторону права як головного важеля реалізації суспільних потреб та інтересів. Дана категорія має бути найголовнішою в ієрархії системи основних правових елементів, бо усіякій вольовій поведінці повинен передувати процес усвідомлення досягнення поставлених цілей та виконання завдань, що спричиняють її, за результатами якого має обиратись найбільш раціональний варіант вольової поведінки, що забезпечуватиме максимальну повноту та своє-

часність реалізації потреб й інтересів, які формуються в суспільстві.

Тільки комплексне вивчення інтелектуальної та вольової сторін права дозволить виробити більш чітку уяву про його головне соціальне призначення, повніше розкрити його суть і стратегічне завдання [7].

Говорячи про співвідношення понять «суспільні» та «правові» потреби, слід зауважити, що перші за своїм обсягом переважають другі, під якими пропонується розуміти ті суспільні потреби, повна, всебічна та своєчасна реалізація яких вимагає відповідної правової регламентації, тобто охоплюється процесами правоутворення та правореалізації.

Крім напрямку дослідження загальнотеоретичних характеристик категорій «об'єкт права» та «правові потреби», необхідно пам'ятати й про прикладний вектор розкриття потенціалу зазначених категорій, зокрема під час процесів вдосконалення протидії корупції в Україні.

Керуючись наведеними теоретико-правовими новаціями, можна більш чітко та ґрунтовно визначити коло тих суспільних потреб, що пов'язані з організацією і здійсненням заходів правової протидії корупції.

Враховуючи існуючу соціальну практику та накопичений досвід, зазначимо, що, на нашу думку, існує щонайменше два варіанта форматів зазначених потреб. Перший складається з двох рівнів груп правових потреб: а) потреби, що визначають організацію та повноваження державних суб'єктів боротьби з корупцією (організаційно-функціональний рівень); б) потреби, пов'язані з подальшим вдосконаленням арсеналу правого примусу – насамперед, це стосується заходів адміністративної та кримінальної відповідальності (рівень потреб примусово-карального характеру).

У другому форматі до двох названих рівнів додається третій – потреби, що стосуються необхідності формування нової соціальної конструкції України, згаданої вище цивілізаційної матриці. Цей формат, на відміну від першого, не є локальним підходом вирішення проблеми вітчизняної корупції, а навпаки – змушує комплексно підійти до неї, розглядаючи це соціальне зло як невід'ємну складову вже розглянутої соціальної аморальності.

На наш погляд, третій рівень відповідних правових потреб є найвищим і найголовнішим у наведеній конструкції, його ще можна вважати універсальним для інших соціальних схем розв'язання нагальних потреб у будь-яких важливих сферах суспільного життя (освіта, наука, охорона здоров'я, інновації, місцеве самоврядування, судоустрій, оборона, національна і громадська безпека тощо). На відміну від перших двох рівнів, у формуванні змісту та безпосередньому втіленні у життя відповідних завдань третього рівня суспільних потреб разом з державою вагому участь повинні брати й звичайні громадяни – представники українського громадянського суспільства. Реалізація правових потреб третього рівня сприятиме поступовому зростанню в нашій країні поки що критично низьких оціночних показників правової культури та правової свідомості, а також інтенсифікації процесів позитивної самореалізації особи, становленню та функціонуванню різноманітних інститутів громадянського суспільства і правової держави.

Висновок. Підсумовуючи, можемо виокремити такі висновки:

1) масштаби та рівень корупції в Україні набули загрозливих ознак і складають реальну небезпеку для подальшого функціонування українського суспільства і держави;

2) повному та всебічному вивченню суспільних витоків і причин корупційних проявів має сприяти їх розгляд як невід'ємної складової соціальної аморальності – такого стану суспільства і держави, де суттєво знівельовано ціннісний потенціал моралі та права;

3) враховуючи низьку ефективність існуючих правових заходів протидії корупції, пропонується подальшу проблематику її досліджень здійснювати з використанням таких нових категорій, як «правові потреби» та «об'єкт права»;

4) оптимальний формат системи правових потреб у сфері протидії корупції в Україні повинен складатися з трьох рівнів: а) рівень організаційно-функціональних потреб; б) рівень потреб примусово-карального характеру; в) рівень потреб формування нової української цивілізаційної матриці;

5) вирішення проблеми створення нової соціальної конструкції України дозволить не тільки поновити повноцінну дію таких засадничих категорій, як мораль і право, але й запровадити у соціальному житті інші ціннісні начала, притаманні сучасним розвинутих світовим цивілізаціям.

Бібліографічні посилання

1. Інформаційний ресурс GalNet. Новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://galnet.org/newsticker/229984>.

2. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/news>.

3. Transparency International [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.transparency.org/cpi2012/results>.

4. Transparency International Ukraine. І через рік після Майдану Україна лишається найкорумпованішою країною Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/news/oficial/5053.html>.

5. Українська правда. Україна за рівнем корупції "випереджає" Росію – Transparency International [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/12/3/7046234>.

6. Радіо Свобода. Влада саботує створення Антикорупційного бюро – комітет парламенту з протидії корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26749325.html>.

7. Курінний Є. В. Предмет і об'єкт адміністративного права України : монографія / Є. В. Курінний. – Д. : Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2004. – С. 90-91.

Куриной Е. В. Общественные и правовые потребности противодействия коррупции в Украине. Определяется система ключевых групп общественных потребностей противодействия коррупции. Рассматривается сущность коррупционных явлений как разновидность социальной аморальности, их негативное влияние на развитие украинского общества и государства, варианты форматов правовых потребностей в сфере борьбы с коррупцией. Предлагаются собственные оригинальные подходы к решению важных проблем теории и практики противодействия коррупции в Украине.

Ключевые слова: *общественные потребности, государственные интересы, коррупция, социальная аморальность, объект права, форматы правовых потребностей противодействия коррупции, цивилизационная матрица.*

Kurinnyy Ye. V. Social and legal requirements of combating corruption in Ukraine.

The author has considered questions concerning the social and legal needs against corruption in Ukraine. In particular, he has noted that the positive assessment of a particular country is directly dependent on the full and timely implementation of key social needs - those of objective social challenges, problems and tasks, awareness and willingness to implement which forms the groups (species) public interests should be the main content of state (power) policy, and therefore have the appropriate legal regulation.

If for much of the bureaucracy substitution of general interest from private individual and exceptional cases everyday system goes into constant search for their own profit, public benefit of state-power operation of the machine becomes virtually impossible, and it is the main obstacle to its development.

For complete and comprehensive study of the social origins and causes of corruption should facilitate their consideration as an integral part of social immorality – this state of society and the state, which largely offset value potential of morality and law.

Due to the low efficiency of existing legal anti-corruption measures the author has proposed further issues of research carried out with the use of such new categories as "legal requirements" and "object right."

The optimal size of the system of legal needs in combating corruption in Ukraine should consist of three levels corresponding requirements: a) the level of organizational and functional needs; b) the level of force needs punitive nature; c) the need to establish a new level of civilization Ukrainian matrix.

Solving the problem of creating a new social structure of Ukraine will not only restore full operation of basic categories such as morality and law, but also applied in the social life of other valuable principles inherent in the modern developed world

Keywords: social needs, public interest, corruption, social immorality, object of law, formats of legal anti-corruption needs, civilizational matrix.

Надійшла до редакції 23.12.2014

Лошицький М. В

доктор юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 342.95 : 351.74

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЗАСОБАМИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто питання пошуку та пропозицій до сучасних підходів щодо вдосконалення охорони громадського порядку засобами поліцейсько-міліцейської діяльності.

Ключові слова: громадський порядок, поліцейська діяльність, охорона громадського порядку.

Постановка проблеми. Поліція – це невід'ємна частина будь-якої держави, що відіграє головну роль у забезпеченні внутрішньої безпеки країни. У кожного народу, який створив свою державність, неминуче виникає потреба в особливій організації, метою існування якої є боротьба із правопорушеннями та охорона громадського порядку.